

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

1. maj
praznik dela

T. R. S. T. - 28. aprila 1988 - Leto XL - Štev. 8 - Petnajstčevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo IRI 509 lire

Prvomajsko razmišljanje

1. maj naj bi bil predvsem praznik. Praznik delavk in delavcev, praznik ti-stega družbenega dela, ki je že od nek-daj, v svoji zgodovinski tradiciji, posta-vilo pojem dela v žarišču pozornosti znotraj političnega in socialnega do-gajanja.

Danes bremeni to praznično vzdušje težaven položaj, ki ga označujejo glo-boke krize, kričeče nevsklajenosti, za-skrbljujoča protislovja. Položaj je splo-šen, lahko trdimo, da ima pojav držav-no in širšo evropsko dimenzijo; v našem ožjem merilu, deželnem in pokrajins-kem, nas njegove razsežnosti seveda to-liko bolj prizadenejo.

Naše mesto doživlja vsestransko kri-zo, ki nedvomno ima svoj izvor v že nevzdržnem gospodarskem razpadu: ta že izguljena ugotovitev postaja danes čedalje bolj živa stvarnost, katere po-sledice so vedno bolj konkretno občutne.

Nobena analiza današnje stvarnosti na delovnem področju ne more mimo ugotovitve, da so se v zadnjem desetlet-ju pojavili izredni premiki, ki so bistve-no spremenili gospodarsko sliko naše države. V letih ki je kazalo na uspešno uveljavitev neoliberalistične ofenzive ne le na gospodarskem, temveč tudi na po-litičnem in socialnem področju in ko smo bili priča hkrati neuspehu in ošibit-vi delavskega in sindikalnega gibanja, v tem okviru je bil tudi sam delovni svet oz. delovni sistem deležen velikih novo-sti. Spremenila so se razmerja med raz-nimi področji industrije, kmetijstva in terciarnega sektorja; spremenila se je se-stava odvisnega dela z velikim nara-stkom tehnikov in uradnikov nasproti delavstvu; upadala je delovna moč v kmetijstvu in v industriji, medtem ko je narasla na področju uslug, Vpeljala se je tako imenovana faza tehnološke re-volucije, ki prinaša s seboj opazne strukturalne spremembe...

Vsiljevala se je v komaj preteklih le-tih miselnost, da je modernizacija brez-pogojni sinonim blagostanja in napred-ka. O tem so nas skušali prepričati predvsem s pomočjo nekkih «kulturnih modelov», ki so preplavili naše družbe-no življenje, še zlasti preko sredstev množičnega obveščanja.

Danes kaže neo-liberalistična ofenzi-va tudi svojo šibko plat (resnici na lju-bo smo jo imeli komunisti vedno zelo jasno pred očmi) in se s tem odpira no-vo obdobje in nove možnosti.

Predvsem se poraja potreba, da se vprašanje dela obravnava globalno v svoji kompleksnosti in večplastnosti.

Bistvena je n.pr. povezanost med ustanovami in gospodarstvom, med ustanovnimi posegi in značilnostmi

Nives Košuta

državnega razvoja, med reformo drža-ve in novim ustrojem individualnih in družbenih pravic. Bistveno je tudi no-vo objektivno ovrednotenje dela, člove-škega dela, ki pomeni inteligenca, ustvarjalnost, znanje, kultura, naspro-ti težnji, da bi subjektivno razvrednoti-li njegovo vlogo. Ohraniti to nasprotje bi namreč pomenilo ohranjati nepravil-nosti, finančno in špekulativno logiko, ki bi še hujše prizadelo tiste vrednote so-lidarnosti, brez katerih si je težko zami-sliti v današnjem svetu pravo moderno družbo.

Odprtih, še nerešenih vprašanj je se-veda še veliko: vprašanje mezde in nje-gove povezave z nadzorstvom nad de-lovnimi pogoji na delovnem mestu (v zdravstvenem in varnostnem smislu); vprašanje inovacije, restrukturacije in ambientalnega ravnotežja; problem kvalifikacije, informacije in permanen-te formacije pri delu, ki naj bi jih za-jamčila zakonska določila; vprašanje «črnega dela» in z njim povezano izko-riščanje, ki ne pozna varnostnih meril, ne pozna zaščite ne jamstev; in še pro-blem brezposelnosti, ki prizadene v prvi vrsti mlade in ženske...

Pravice delavstva, delavk in delavcev, kakovost dela in kakovost razvoja, od-nos med delom in življenjem posamez-

nikov žensk in moških, razmerje med zaposlenostjo in prostim časom; to so poglavitne vsebine, ki jih KPI hoče po-staviti v ospredje političnega dogajan-ja. Na to nujnost je jasno opozorila tu-di zadnja konferenca delavk in delav-cev v Rimu, kjer je očitno prišla do iz-raza prenovljena želja po novi vlogi, po-treba po prisotnosti in soudeležnosti.

Ta nova sapica seveda s težavo seže do našega tržaškega konca, ki mu gro-zi le zmanjšanje, oz. dokončno zaprtje večine tržaških industrijskih obratov. Pred očmi imamo zadnje manifestacije delavcev bivše železarne Terni, ki so se prav v zadnjih tednih mobilizirali, da bi preprečili krčitev več tisoč delovnih mest, ki jo predvidevajo plani Finsider in Fincantieri. V našem mestnem gospo-darstvu pomeni zmanjšanje sektorja državnih soudeležb ciljanje naravnost v produktivno mrežo našega teritorija in to v škodo neke realne razvojne politi-ke in razvojnega načrtovanja.

Mnogi vidijo prihodnost našega me-sta v neki novi vlogi Trsta kot središče kongresov in posvetov, znanosti in znanstvenega raziskovanja. Plemenita ideja o lepšem in svetlejšem jutri.

Toda, naj mi bo dovoljen dvom; zna-nost, raziskovanje, posveti..., brez za-ledja, oddaljeni od produktivne stvar-nosti, od realne aplikacije teoretičnega študija, lahko resnično predstavljajo konkretno gibalno napredka in razvoja?

Predlogi KPI za železarstvo

Osrednje tajništvo je prejšnji teden iz-dalo dokument s predlogi za sektor že-lezarstva, ki mu kot znano grozi v vsej državi huda kriza z izgubo več tisoč de-lovnih mest. Samo v naši deželi bi po načrtu družbe Finsider izgubilo delo ok-rog 2.000 delavcev. Komunisti predla-gajo naj država za te dalavce poskrbi z ustanovitvijo dveh skladov. Prvi, ki naj bi ga upravljalo ministrstvo za delo, bi finansiral skrajšanje delovnega časa za vsaj dve uri, podprl notranjo mobilnost delavcev in skrbel za poklicno izobraz-bo. Drugega naj bi upravljalo mini-strstvo za industrijo in služil naj bi za industrijalizacijo področij, ki bi jih kri-za železarstva najbolj prizadela.

Cilj teh predlogov je v tem, da se ne ponovi že običajna izkušnja posegov v dveh etapah, od katerih je gotova le prva: zapiranje podjetij in odslavljanje delavcev. KPI zahteva, naj se ukrepi za zaščito delavcev odobrijo preden mini-strski svet za gospodarsko načrtovanje sprejme dokončni načrt za preosnovo železarstva. KPI ponavlja svoje naspro-

tovanje načrtu Finsider, kot obsoja tu-di dosedanje politiko na tem področju. Država je v ta sektor vložila nad 20 ti-soč milijard, kljub temu je pa sektor iz-gubil že čez 70 tisoč delovnih mest, de-ficit družbe Finsider je pa narasel na 8.300 milijard. Nikjer se tudi ni izvedlo pobud za preusmeritev delovne sile, edi-no rešitev so našli v predčasni upoko-jitvah in prispevkih za zapiranje podje-tij. Sedanji načrt, ki se bo moral nato zagovarjati v okviru Evropske gospo-darske skupnosti, mora v osnovnih smernicah izdelati parlament. Naloga vlade je nato njegova izvedba. Sklada, ki jih predlaga KPI, se zaenkrat še ne more natančneje opredeliti, dokler ne bo iz parlamentarne razprave izšlo, kak-šen obseg bo imela preosnova sektorja in koliko bo vplivala na zaposlitev. Pre-dlog tudi sovpada z masovno mobiliza-cijo delavcev tega sektorja, ki so v vsej državi izvedli že vrsto stavk in prote-stov, in ki so sklicali osrednjo protestno manifestacijo v Rimu na ta petek, 29. aprila.

Kljub novosti, nobenih utvar: odločilna bo naša borbenost

Čeprav se zadeva vleče že cela desetletja, se nismo otresli tipično manjšinskega kompleksa, zaradi katerega vidimo z vsakem nasmehu že pravi obet, v vsaki obljubi obvezo, v vsaki obvezi pa skoraj uresničen program in se vzhičeni vračamo v vsakega srečanja, ko nam ta ali drugi voditelj italijanske države namigne, da bo tokrat šlo zares. In vsi-čen je traja toliko časa, dokler nas ne razočaranje strezne in spremeni navdušen-je ter utvare v ravnodušje.

Ta premisa je bila najbrž še kako potrebna spričo ocene, ki jo moramo dati o novosti De Mitovega programa in obvez, ki jih je v imenu petih strank vladne koalicije izrekel pred parlamentom. Zato bomo takoj strnili svojo oceno, ne da bi čakali konca pričujoče analize: nobenih utvar, stvari se same od sebe ne bodo reševale, če ne bomo Slovenci dokazali obnovljene borbenosti v pritisku in če ne bomo odločilno prispevali k spremembi razmerja sil v krajevni politiki.

Sedaj pa lahko preidemo tudi k analizi dogodkov in prvim razmišljanjem o možnih posledicah.

De Mita je pripravil svoj program na dokaj odprt način. V tem je najbrž veliko taktiziranja, saj se je z odpiranjem komunistični opoziciji skušal predvsem rešiti pretiranega pogojevanja socialistov, vendar smo tudi priča spoznanju voditelja največje italijanske ljudske stranke, da v italijanski demokraciji ne-

kaj škripa in jo je treba korenito reformirati. Pri tem pa ne gre za iskanje neopredeljene «druge republike», pač pa za doslednejše uresničevanje duha ustave in njenih programskih napotkov.

Vse stranke so prispevale svoje sugestije, tudi komunisti, poleg njih pa tudi druge stvarnosti in gibanja. Med njimi velja omeniti tudi enotno slovensko delegacijo, ki je za trenutek premostila dosedanje mrtvilo in poslala poverjenemu predsedniku vlade svoj dokument. Očitno je vse to zaleglo, kljub strupenim predvolilnim sapicam, ki so že zapihale v naših krajih.

Tako se je prvič po dolgih letih molka zgodilo, da je predsednik italijanske vlade javno obljubil rešitev problema slovenske manjšine v Italiji in sicer na dokaj korekten način.

Predsednik italijanske vlade je namreč vključil problem slovenske manjšine v okvir poglavja, ki govori o uresničevanju italijanske ustave in posebne avtonomije dežel. Vzporedil je to vprašanje s podobnimi razmerami Južne Tirolske in Doline Aoste ter «implicitno» priznal, da gre Slovence uvrstiti med velike mejne manjšine, katerim gre zaščita po duhu ustave. Pri tem je predsednik vlade korektno ločil vprašanje «manjših jezikovnih skupnosti», za katere velja drug okvirni zakon.

Opaziti pa je vendar, da so bile De Mitove besede s tem v zvezi bolj obvezujoče, čeprav se je glede Slovencev iz-

razil protislovno. V programu je namreč rečeno, da se bo vlada «lotila» vprašanja slovenske manjšine, v svojem govoru pred parlamentom pa je De Mita bolj kategorično izjavil, da bo vlada «rešila» slovensko vprašanje. Za razliko od «manjših jezikovnih skupnosti» pa De Mita ne pove, kako naj bi rešili naše vprašanje, saj ne omenja niti sredstva, se pravi zakona, kaj še, da bi ga opredelil s prilastkom «globalni» ali «okvirni». Tu smo torej še vedno v globoki temi.

Predsednik vlade se je izognil terminom, kot so recipročnost ali simetrija, katera je zagovarjal še njegov predhodnik Gorja in se je večkrat pojavljal v zahtevah glede položaja italijanske narodnosti v Jugoslaviji. De Mita je v tem pogledu poudaril, da bo Italija podpisala svojo manjšino v Jugoslaviji in se je pri tem skliceval na mednarodne dogovore. Seveda je tu pomenljiva vrzel: predsednik italijanske vlade je pozabil, da isti mednarodni sporazumi jamčijo najvišjo možno zaščito tudi naši manjšini!

Pozitivno, čeprav rahlo predvolilno, se nam zdi tudi sklicevanje na nujnost odobritve zakona o mednarodnem sodelovanju v mejnih področjih Furlanije-Juljske krajine. Upati je, da bo zakon sedaj premaknjen z mrtvega tira, na katerem je obtičal zaradi odkrite in prikrite sabotaže nasprotnikov odpiranja meja naše dežele na vzhod, tudi zato, ker je v njem določilo o finančni podpori manjšinskim kulturnim ustanovam, kot so lahko slovensko gledališče, Glasbena matica, dvojezični šolski center v Špetru in podobno.

Toliko o De Mitovih obvezah. Sedaj pa krajše razmišljanje o tem, kakšne so lahko perspektive, saj je vsakomur jasno, da so bile to le besede, ki še dolgo ne bodo postale meso in kri. Začnimo z najpreprostejšim vprašanjem: kako naj vladna večina uresniči svojo obvezo?

Predpostavljati moramo, da je vključitev našega vprašanja v vladni program posledica dejstva, da so nekatere stranke (PRI, PLI in PSDI) umaknile svoje dosedanje pridržke. Recimo, da je res tako vsekakor se KD ne bo mogla več sklicevati na to nasprotovanje, kot doslej. Prevzeti bo morala svoje odgovornosti, posebno še, ker je predsednik vlade istočasno tudi politični tajnik stranke in jo torej še kako obvezuje.

Vemo, da so mnenja v KD deljena,

V Rižarni je bila osrednja proslava 25. aprila, na kateri se je zbralo res veliko število ljudi.

vsaj v naših krajih. Na Tržaškem in Goriškem so v zadregi in bi se najraje izmazali z minimalnimi rešitvami, medtem ko se v furlanskih vrstah nekaj premika.

Kakorkoli že, največja nevarnost bi bila v ponovnem napovedovanju vladnega zakonskega osnutka. To bi pomenilo novo, dokončno zavlčevanje. Praksa zadnjih desetletij nas je že izučila, da z vladnimi osnutki ni nič. Potrebno je, da se obnovi izkušnja konca prejšnje zakonodajne dobe, ko je vlada poslala v ožji odbor senatne ustavne komisije svojega predstavnika, da sodeluje pri usklajevanju obstoječih besedil.

V tem okviru lahko vladni predstavnik pove svoja stališča in predloži morebitne popravke. Predložitev vladnega osnutka bi bila, konec koncev, v nasprotju z dejstvom, da je socialistična stranka že izdelala svojega in je njegov podpisnik nič manj kot podpredsednik vlade. Vlada naj torej pokaže dobro voljo in omogoči čimhitrejši postopek. Pri tem lahko premostimo tudi «mrtve čase», če hočemo poiskati možnosti neformalnega dialoga vseh zainteresiranih sil, tudi na deželni ravni, pri čemer pa je bistvenega pomena neposredno sodelovanje slovenske manjšine preko svojega enotnega zastopstva, kateremu naj pripade zadnja ocena morebitnega kompromisa.

Pomembno se nam zdi, da se zadeve lotimo z največjo resnostjo, kar predvsem pomeni, da ne smemo nikakor dopustiti, da bi manjšinsko problematiko in načine reševanja tega vprašanja izkoriščali med skorajno upravno in deželno volilno kampanjo. Logično je, da bomo opozarjali na nujnost spremembe razmerja sil, ki naj izgadi pot iskanju zadovoljive rešitve in čimprejšnje odobritve zaščitnega zakona brez pretiranega nasprotovanja krajevnih mračnjakov, vendar bi politična razglabljanja ne smele nikoli prikriti ali zamgliti predvolilne demagogije in špekulacije na naši koži, kot se je naprimer

dogajalo med lanskimi političnimi volitvami.

Poleg tega pa se nam zdi zelo pomembna obnovitev pogojev enotnega nastopanja Slovencev na tisti ravni, kjer prihaja do usklajevanja ciljev, taktike in strategije. Ne odpovedujemo se svoji istovetnosti in političnim značilnostim, niti nujni polemični ostrini, ko gre za specifične politične izbire vsake izmed strank, pač pa menimo, da je potrebna premostitev predvolilnih polemik vsakokrat, ko gre za uresničevanje skupnega cilja. Ta pa je lahko samo v spodbujanju čim močnejšega in učinkovitega pritiska slovenske manjšine in vseh demokratičnih sil na stranke, vlado in parlament, da se stvari premaknejo z mrtve točke, da se preide od besed k dejanjem. Brez takega spodbujanja in pritiska ne bo šlo, kakor nam mora biti jasno, da bo vsebina, oziroma kakovost zaščite, odvisna tudi in predvsem od stopnje borbenosti, ki jo bomo sposobni uveljaviti in od širine zavezništev, ki jih bomo znali pridobiti v tej tako občutljivi in pomembni fazi našega življenja. Od vseh si lahko sedaj pričakujemo čimveč odgovornosti.

Komunisti smo opozicijska sila, vendar je bila naša opozicija vedno konstruktivna in je težila k uveljavljanju najširših interesov družbene demokratizacije in človekovih pravic. De Mitovo vlado ocenjujemo negativno, ker se nam zdi neprimerna (zaradi svoje notranje protislovnosti, ozkosti in šibkosti) za uresničitev tako zahtevnega in mestoma tudi zanimivega programa. Zato jo bomo iz opozicije spodbujali, hkrati pa iskali v sami vladni večini povezovanje z vsemi naprednimi silami, posebno v zadevah, ki se tičejo uresničevanja ustave in sistemskih reform. Pri tem je sam De Mita nakazal nujnost širšega sodelovanja vseh demokratičnih sil in KPI bo tudi v tem primeru storila svojo dolžnost, kot je poudaril v svojih posegih njen sekretar tovariš Natta.

Stojan Spetič

Izredni kongres sekcije «J. Verginella»

V Križu je bil pred kratkim izredni kongres sekcije KPI Josip Verginella. Izredno zasedanje je bilo potrebno, ker se je sekcija znašla brez odbora in ker je bilo vse partijsko delovanje odvisno le od požrtvovalnega dela dveh ali treh tovarišev. Na kongresu so končno izvolili neke vrste koordinacijski odbor, ki bo skušal ustvariti pogoje za vsestransko ožvitev sekcijekega življenja. V tem odboru so poleg nekaterih starejših tovarišev tudi mlajši komunisti, ki so bili doslej aktivni v drugih kriških organizacijah in društvih.

Koordinacijski odbor ne namerava zidati nepotrebnih gradov v oblakih, ampak si je zadal trezni kratkoročni program, pri izvajanju katerega bo skušal angažirati čimveč domačinov. Glavno pozornost bo sekcija KPI J. Verginella seveda posvetila bližnji volilni kampanji, pri čemer si bo prizadevala za vsestransko uveljavitev KPI in za izvolitev čimvečjega števila slovenskih tovarišic in tovarišev. Posebno pozornost bo morala sekcija posvetiti seveda volitvam za izvolitev rajonskega sveta za zahodni Kras. S tem v zvezi je bila poudarjena nujnost, da se volilno kampanjo koordinira skupno s sekcijo KPI za Prosek in Kontovel.

Prvomajsko slavlje v Križu

30. aprila

Mladinska skupina P. Tomažič organizira Štafeto miru

od 19. do 19.30 zbirališče na trgu v Nabrežini s kulturnim sporedom. Nastopa harmonikaški ansambel KD F. Venturini

19.30 odhod proti Križu

20.30 Ljudski dom: koncert DPZ in MPZ Vesna iz Križa, zbora skupnosti Italijanov iz Reke, glasbeno instrumentalna skupina «4J» iz Koroške.

22. uri Kres v organizaciji mladih iz Križa

1. maj

Organizirata Krožek ZKMI Zahodnega Krasa in sekcija KPI J. Verginella

ob 10. uri odprtje kioskov

ob 17. uri koncert godbe na pihala iz Križa

ob 20. uri Ples z ansamblom Tames

V slučaju slabega vremena bo ples v dvorani.

V nedeljo 24. aprila je bil v Zgoniku koncert TPPZ P. Tomažič. Ob tej priložnosti so razvili zastavo novoustanovljene sekcije VZPI-ANPI, ki je poimenovana po bazoviških junakih.

Stara navada, železna srajca

Razprava o vlogi tiska se je najbrž pričela kmalu po tem, kar je Gutenberg odkril premikajoče se tiskarske črke in omogočil širjenje pisane besede med ljudstvom, ki je bilo zanj dotlej prikrajšano, saj je bila na razpolago le majziljencem iz grajskih družin ter visoki duhovščini.

Dilema pa je vedno ista: naj bo tisk informativen ali pedagoški? Naj ljudem pove resnico ali interpretacijo resnice, kakor jo doživlja mogočni, oziroma lasnik občila? Naj z objektivno in popolno informacijo omogoča ljudem prosto izbiro in samostojno opredeljevanje, ali pa to usmerja z doziranjem resnice in zamolčanimi informacijami? V sodobnem času pravimo temu dilema manipulacije javnega mnenja, kar je postalo že prava znanost, s katero se več ne ubadajo diletanti, pač pa specializirani izvedenci.

Take oblike manipulacije zasledimo običajno tedaj, ko imajo opredelitive ljudi daljnosežne posledice v sferi oblasti, kulture, znanosti. V naših zaplankanih manjšinskih razmerah pa jim merimo pulz pred volitvami. Ker pa so volitve pri nas domala vsako leto, je odkrivanje teh tendenc nekakšna stalnica v našem delu, čeprav jih najraje zamolčimo, zaradi ljubelega miru in «enotnosti».

Tako dolg uvod naj bi služil kot pojasnilo in obenem opozorilo. Dolga leta smo opravljali analize oblik manipulacije v glavnih manjšinskih občilih «post festum», se kregali in si drug drugemu kaj očitali. Tokrat pa je najbolje, če pridemo takoj na dan s svojimi pomisleki in opozorimo odgovorne na vseh ravneh, da nismo ne gluhi ne slepi, pa tudi spomin nam še ni opešal.

Med ustaljenimi shemami predvolilnih manipulacij je vsekakor najbolj preizkušena ta-le:

«Objektivno občilo slovenske manjšine ne daje prednosti nikomur, zato najraje zamolči polemike in večja nesoglasja, da se v čimvečji meri zabrišejo ločnice med političnimi silami, čeprav slednje konkurenčno nastopajo na volilnem poprišču. Zaključek: opredelitev zvestega slovenskega potrošnika javnih občil je enotno troedina, žal pa se mora zaradi volilnega sistema opredeliti za eno izmed komponent troedine raznolikosti. Tu pa se začneja mehanizem manipulacije, katerega namen je povzročiti sicer majhne, zato pa nič manj pomembne premike. Rezultate bo mogoče politično iztržiti pozneje na ravni vplivanja in morebitnih sponsorizacij.

Dajmo sedaj komponentam troedine manjšinske razčlenjenosti tudi prava

imena: KPI, PSI, SSK. Med temi naj se opredeljuje slovenski volilec. Po tej shemi bomo najprej opozorili na prvo objektivno razliko med temi skupinami: prvi dve sta vsedržavni stranki, na kateri je treba uveljaviti predvsem slovenske kandidate (so tudi izjeme!), tretja pa je itak manjšinska, zato so kandidati manj pomembni. Glede KPI in PSI veljajo torej pozivi k dajanju preferenc, pri tem pa so mogoči majhni odkloni. Podpora vplivnemu italijanskemu kandidatu «Prijatelju manjšine» je namreč iztržljiva politična izbira.

Po omenjeni ustaljeni shemi je potrebno ločevati med «močnimi», ki se lahko ošibijo in «šibkimi», ki potrebujejo pomoč na račun tretjega.

«Močni» so, seveda, komunisti, saj imajo med Slovenci relativno večino in jih nekateri obranavajo že kot neusahljivi rezervoar solidarnostnih ali politično iztržljivih glasov. Glavno sredstvo manipulacije pa je v tem, da se KPI prikazuje kot stranko, ki Slovincem vnaprej zagotavlja določene prednosti, spontano in načelno, v tolikšni meri, da pravzaprav ni več pomembno, če zanj glasujemo ali ne... Že leta beremo in slišimo stavke, ki veljajo samo za KPI: «Komunisti zagotavljajo izvolitev poslanca...» ali «KPI, s skoraj stoo odstotno možnostjo izvolitve...» (*)

Kako naj si misli slovenski volilec, ko prebira taka zagotovila? Približno tako: «Glej jih, kako so fejest ti komunisti. Oni mi že brezplačno jamčijo zastopstvo, zato bom jaz lahko glasoval za druge in podvojil slovensko predstavništvo».

Tako se je že zgodilo, da smo nekajkrat trepetali za najvišje manjšinsko

predstavništvo. Zgovoren je zadnji primer političnih volitev 1987: v drugem tržaškem okrožju bi zadostoval osip za dva do tritisoč glasov, pa bi bili Slovenci brez svojega predstavnika v parlamentu, za katerega smo mislili, da je «takorekoč zagotovljen».

Pri obravnavi SSK velja obratni mehanizem. Biti je treba plat zvona, da je izvolitev njenega edinega predstavništva v nevarnosti, kar pomeni, da potrebuje čimveč novih glasov, tudi tistih, ki so komunistom takorekoč nepotrebni, saj «stoodstotno zagotavljajo izvolitev...» Manjšinska solidarnost naj v tem primeru premosti tudi vsakodnevne pomisleke na račun konkretne politike te stranke, njenih zaveznih in upravne prakse. Na koncu bomo zadovoljno rekli, da smo zmagali vsi.

Najtežje je s socialisti zaradi protislovnosti njihove manjšinske politike, vendar je tudi v tem primeru preizkušeni koktejl hvalnic posamičnih vplivnih osebnosti (personalizem naj zamegli splošne politične karakteristike) in vitiizma za usodo slovenske komponente v tej sicer ne povsem dobrohotno razpoloženi stranki. Tudi v tem primeru bomo brali, da je nujna koncentracija preferenc, da se v občinsko upravo izvoli slovenskega socialista, pravega junaka sredi sovražne drhali...

Bomo tudi letos doživljali uveljavljanje te sheme, ob svečanem zagotavljanju, da manjšinska občila ne poznajo ekvilibrizmov, pač pa skrbno ponderirajo in dozirajo svoj vpliv? Upamo, da ne. Po prvih primerih sodeč pa je naše upanje dokaj piškavo. Saj pravijo, da je stara navada železna srajca.

(*) Glej «Prim. dnev.» 6. aprila 1988, str. 5

Dne 25. aprila so v gledališču F. Prešeren v Boljuncu predstavniki KD Fran Venturini od Domja, zbora Accademia corale Reno iz Marzabotta in pevskega zbora Loški glas iz Zagorja ob Savi podpisali listino o prijateljstvu in sodelovanju.

Zakaj SLORI ne?

Dežela odreka priznanje Slovenskemu raziskovalnemu institutu

Ivan Bratina

Pri razpravi o dopolnitvah in spremembah k deželni proračunu za leto 1988, ki so bile sprejete v začetku aprila in s katerimi je deželna uprava nakazala več kot petdeset milijard lir za najrazličnejše posege, je prišlo do svojevrstnega razpleta v deželni večini ob predlogu komunistične skupine, da se uradno prizna pomembnost Slovenskega raziskovalnega instituta (SLORI) ja in da se mu zato zagotovi redno letno finansiranje. Ko je bil namreč sprejet ob podpori predstavnikov KPI, PSI, PRI, DP in MF amandma, ki je predvideval vključitev SLORI-ja v poseben seznam raziskovalnih institutov, deležnih deželne podpore, je deželni tajnik KD Bruno Longo zagrozil s krizo in zahteval takojšnjo prekinitve seje. Na sestanku strank deželne večine, ki je sledila, sta morali PSI in PRI pristati na stališča KD (kar nam je znano, se tudi SSK ni posebno zavzela za to pomembno slovensko ustanovo!), kar je imelo za posledico ne povsem zakonito črtanje že sprejetega sklepa. Ostala je le resolucija, s katero so se stranke deželne večine

obvezale, da bodo položaj SLORI-ja v bodoče uredile.

Zgornja kronika nam še enkrat dokazuje, da je vedno težje razpravljati in reševati vprašanja narodnostne skupnosti in da so težave vedno velike ne samo pri okvirnem postavljanju problema globalne zaščite, ampak tudi pri soočanju z zelo konkretnimi vprašanji. Nam pa tudi razkriva nesprijemljivo in z zakonskega vidika zelo vprašljivo zadržanje KD in seveda tudi ostalih strank, ki se navezadnje z demokristjani vedno zedinijo. Za SLORI nismo zahtevali nobenega privilegija, nobenega posebnega ravnanja (kar bi bilo v resnici tudi upravičeno, saj je na osnovi italijanske ustave treba manjšine ščititi s posebnimi zakonskimi normami); vprašali smo samo to, kar ima več kot deset drugih podobnih «italijanskih» raziskovalnih institutov, to pomeni enekopravno rav-

nanje na osnovi značilnosti in znanstvene usposobljenosti ustanove. Tako stališče je povsem v skladu z načeloma nepristranosti in nediskriminiranja, ki ju je treba spoštovati na upravni in zakonodajni ravni, kot je značilno poudarjeno v splošnem zakonu o deželni administraciji. Odgovorili pa nam so, da je vprašanje finansiranja SLORI-ja posebno «politično» vprašanje, za katero ne morejo veljati splošna in zakonska načela. To pomeni, da je zaščita manjšine odvisna od politične volje strank upravne večine, ne pa neizpodbitna dolžnost države in vseh ostalih krajevnih uprav, kot je izrecno zapisano v ustavi in v deželni statutu.

Po štiridesetletnem vladanju v okviru države in po petindvajsetletnem upravljanju dežele si KD očitno še vedno pridržuje pravico, da po svoje (in sicer po svojih političnih interesih) interpretira in izvaja ustavo in druga republiška načela, ne da bi pri tem nudila nobene garancije slovenski narodni manjšini, ki je vsekakor sestavni del deželne družbe.

Aktiv slovenskih komunistov

Demokratizirati družbo s kulturno poštenostjo

Junjske upravne volitve bodo za našo partijo važna, morda zgodovinska, preizkušnja. Vsem je jasno, da od izida teh volitev v marsičem odvisi bodočnost KPI. Zadnja leta se je partija — tudi zaradi negativnih volilnih rezultatov — nekako pretežno posvetila notranjemu samoizpraševanju, ki je že obrodilo precej sadov. Notranja struktura stranke se je posodobila in tudi njena splošna politična kultura in notranja politična dialektika zadobivata razsežnosti, ki bi bile še nekaj let tega praktično nepojmljive. Ta nova miselnost — bolj samozavestna in odločna — se je jasno pokazala na pokrajinskem aktivu slovenskih komunistov, ki e bil v petek 22. aprila v Prosvetnem domu na Opčinah. Prireditelja — Slovenska komisija KPI in tajništvo Tržaške federacije KPI — sta aktiv naslovlila: «Politično dogajanje med Slovenci v Italiji in priprave komunistov na volitve».

Dokaz nove samozavesti v vrstah KPI je uvodno poročilo t. Miloša Budina, ki je brez nepotrebnega taktiziranja, jasno

analiziral politični trenutek v vsedržavnem in krajevnem merilu. Še posebej učinkovit je bil Budin pri analiziranju političnega dogajanja znotraj manjšine. Pri tem pa je jasno opredelil cilje in naloge KPI. «Mislim,» je dejal Budin, «da je vsem jasno, da ne bomo mogli v Trstu in v Furlaniji Julijski krajini rešiti problemov slovenske narodnostne skupnosti in niti prihodnosti — tudi gospodarske — tega območja, če ne bomo uspeli premostiti vsega tistega, kar družbo pri nas razdvaja, če ne bomo zgradili širše demokratične, antifašistične solidarnosti, če ne bomo ustvarili širših zaveznih med demokratičnim slovenskim in italijanskim prebivalstvom na jasni osnovi vzajemnega poznanja, spoštovanja in priznavanja. Tako delo zahteva velik napor, vsakdanji intelektualen, praktično kulturni in politični napor, ki ga med političnimi strankami — to lahko rečemo s ponosom — najbolj dosledno opravljajo komunisti». In še: «Če želimo družbo v teh krajih resnično demokratizirati in «modernizira-

ti» je potrebno voditi politiko s kulturno poštenostjo».

Cilj Slovencev in komunistov je Budin takole definiral: «Predvsem moramo poudariti, da je in ostaja globalni zaščitni zakon prvenstveni cilj za slovensko manjšino in zato prvenstvena skrb v našem boju! Gre za objektivno potrebno in ne za izmišljeno trenutno zahtevo! Ta republika mora z ustruznim zakonom priznati slovensko narodnostno skupnost in ji dati možnost, da lahko sproščeno in svobodno živi».

Glede skupne politične iniciative Slovencev v Italiji se je Budin takole izrazil: «Komunisti smo bili in smo za enotno nastopanje v korist slovenske narodnostne skupnosti, a nismo za to, da bi kdorkoli izkoriščal enotnost med Slovenci v druge namene. Žal so nekatere komponente v zadnjem času zasledovale prav ta cilj in tako nevtralizirale enotno nastopanje. Eni, točneje PSI, so skušali izkoristiti Enotno delegacijo (ED) kot zaveso, za katero bi skrivali svojo slabo vest, oziroma nerazpoloženje svo-

je stranke do «slovenskega vprašanja». Drugi, SSK, pa so skušali izkoristiti ED za uveljavljanje svojega vpliva znotraj manjšine in njenih ustanov ter za to, da bi zakrili dejstvo, da niso od sodelovanja v upravnih koalicijah s KD, LpT in drugimi laičnimi strankami odnesli nobenih rezultatov za manjšino.

To je resnica: težko je biti, kot je SSK, sestavni del sistema oblasti v sodelovanju s strankami, ki so nam nasprotne, in se istočasno boriti proti njihovi politiki. Upoštevajmo zato še dodatno, po pomenu težko dejstvo, da je SSK v najbolj izpostavljeni med zgodovinsko slovenskimi občinami v Devinu-Nabrežini, izbrala koalicijo s KD, ko je imela možnost — tudi iz številčnega vidika — izbrati razvezištvu s KPI in tako v tej občini zavezala Slovence na opozicijo in večino! In upoštevajmo tudi dejstvo, da je table o cesti terana z zafrkljivo diskriminacijo slovenščine postavila po Krasu Pokrajinska uprava, v kateri sta kot sestavni del tudi SSK in PSI. V takih političnih razmerah je jasno, da ni lahko sklepati enotnih akcij v korist Slovencev». Izhod iz te zagate vidi Budin v «odločnejšem nastopanju, a na trezni podlagi, tako da lahko obrodi rezultate. Komunisti smo v tem smislu predlagali še pred časom v ED, da bi priredili enotno deželno manifestacijo slovenskih in italijanskih demokratov z zahtevo po zakonskem priznanju slovenske narodnostne skupnosti. To ni šlo doslej, ker so imeli nekateri v ED preveč pridržkov».

Uvodnemu poročilu je sledila izčrpna in temeljita razprava, ki se je zavlekla dolgo v noč. V razpravo so posegli številni tovariši. Stojan Spetič je podčrtal, kako tudi na vsedravnih ravni KPI zaradi debate o reformi italijanske demokracije zadobiva novo težo; povdaril je, da v sklop teh reform spada tudi problematika zakonske zaščite slovenske manjšine. Dorči Wilhelm je bil mnenja, da bi morala KPI izdelati konkretne predloge, s katerimi bi se predstavila volilcem. Boris Kobal je, poleg drugega, opozoril na dejstvo, da v Trstu primanjkuje primernih prostorov in struktur, kjer bi lahko razvili sodobno kulturno ponudbo. Slavoljub Štoka je povdaril važno vlogo, ki jo v vsakdanjem življenju lahko odigrajo decentralizirane upravne enote, predvsem rajonski sveti. Po njegovem mnenju bi morala KPI vztrajati pri zahtevi nadaljnje in dejanske decentralizacije upravnih struktur, predvsem Tržaške občine. Boris Iskra je iznesel misel, da znotraj slovenske manjšine potrebujemo več politike, ki jo on razume kot participacijo in osveščenost ljudi pri vsakdanjem politično-upravnem dogajanju. Stelio Spadaro je kritiziral izbiro, da se aktiv priredi na Opčinah. Po njegovem mnenju, bi morali Slovenci prvenstveno pokazati svojo prisotnost v Trstu in tako

poudariti koncept «vidljivosti manjšine» ki je eden izmed temeljnih kamnov politike KPI glede Slovencev. Zvonko Markovič se je vprašal, za kakšno ceno moramo biti vsi Slovenci enotni? Kiljan Ferluga je opozoril na probleme s katerimi se srečuje kot prosvetni delavec v Miljski občini. Tamara Blažina je mnenja, da se ljudi loteva nekakšna malodušnost, ki včasih privede do demagoške radikalizacije. Zaradi tega mora KPI izpeljati volilno kampanijo na podlagi številnih rezultatov, ki jih je kljub vsemu zadnja leta dosegla, bodisi v opozicijo kot tam, kjer je bila v večini. Nico Costa je opomnil, da uspeh ali neuspeh KPI na bližnjih volitvah ne odvisi samo od poročanja sredstev javnega obveščanja, ampak predvsem od angaži-

ranosti naših tovarišev. Nerina Švab je bila mnenja, da se je na aktivu pokazala razlika med potrebami navadnih ljudi in «visoke» politike. Ravel Kodrič je med drugim dejal, da bi morala KPI upoštevati določene rezultate, ki jih je dosegel prof. Samo Pahor in o tem, kot tudi o metodi dela prof. Pahorja, tudi primerno demokratično razmisliti. Tomaž Ban je opozoril na zahteve maldih, ki si želijo predvsem, da bi se partija angažirala tudi v vsakdanjih konkretnih problemih in da se nebi posvetila izključno oddaljenim ciljem. Razpravo je zaključil Miloš Budin, ki je ugotovil da bi v kratkem morali prirediti še eno tako zborovanje, da bi določili razne praktično-operativne naloge glede bližnje volilne kampanije.

(w)

Prazna ptičnica

Zgodbo je napisal Ciril Kosmač. V mladosti. Zgodbo o človeku s polno ptičnico sanj v življenju, ki je prazno. Sanje izvirajo iz hrepenenja in se množijo. Rasejo. Prerasejo človeka. Vodi jo ga. Sanje, ki mu dovolijo, da po vsaki nesreči ostane on. Vedno enak. Sanje, ki mu ne dovolijo videti lastnega propada v družbi. Sanje so mu kot kadilcem cigareta. Ne more jih odvreči. In še več. Izigrajo ga. Obrnejo mu življenje. Ne dovolijo mu videti sebe v konkretnem prostoru. Martin realnosti ne živi.

Konkretnost je utelešena v hčerki. Martinovi hčerki. V ženski. Pri Slovencih je ženska konkretna. Zelo. In tako je za Kosmača. Živa. Hčerka vidi situacijo. Jo spozna. Se vrže vanjo. In se izvleče iz nje. Popravi stari mlin. Začenja se nov roman. O starcu, ki je na koncu zagledal življenje. O starcu, ki je hodil v življenje s polno ptičnico sanj. In se ni spremenil. Nikoli. Ženske so močne. Jera je ostala sama.

Z otrokom. Martin je zbežal. Ni se vrnil. Jera je živela dobro. Delala je in imela.

Ženske so usmiljene. Martinova gospodinja mu je dala na krožnik kos kruha več. Vedno.

Ženske odpustijo. Jera je odpustila Martinu beg. Hčerka mu je odpustila njegove laži.

Ženske ljubijo. Jera ga je še vedno ljubila.

Ženske trpijo. Martinova žena mu je vedno stala ob strani. Likala. Prala. Kuhala. Molčala.

Kosmač je imel dobro mnenje o ženskah. Res.

Zadaj. Za vsem tem je dejstvo. Slovenci ne živijo svobodno.

Slog je Kosmačev. Hiter. Dosti je dejanja. Ni razmišljanj. Zgodba je razmišljanje. Sama na sebi. O človeku. O življenju. O življenju človeka v družbi.

Kosmač je napisal malo stvari. A kar je napisal, je veliko. On je bil velik. Prazna ptičnica ni Tantadruj, a ga napoveduje. Kosmač je jemal iz slovenskega prostora. Iz življenja drugih ljudi. Iz sebe.

Vilma Purič

Na dan vstaje je kriška sekcija VZPI-ANPI položila venec pred domači spomenik padlih v NOB.

Claudio Tonel: «Odnos s Trstom»

Gradivo za pogled v našo bodočnost

V teh časih, ko nekateri prisegajo na vrednote (oziroma nevrednote) pragmatizma v sodobnem reformizmu in v isti sapi uprizarjajo procese naši in svoji zgodovini, da bi zanikali njene ideje in navdihe, je poznavanje korenin, zgodovinske pogojenosti in vzrokov dogajanja bistvenega pomena, če hočemo vedeti, kam gremo in v katero smer potiskamo kolo skupnega razvoja.

Tembolj je to pomembno v Trstu, ki živi od splošnih in lažnih mitov, kjer so predsodki in legende zamenjali resničnost in postali nekaj samostojnega, pravo gibalno političnih izbir, nekaj in sedaj.

Značilno je, da smo prav komunisti pričeli, brez vsakršnega tabuja, proučevati lastno in s tem tudi skupno zgodovino tega našega zapletenega in zverženega mesta. Ob tem naj se zamisli, kdor še danes prisega na naše domnevne ali resnične zgodovinske krivde in bi vsak dan zahteval, da polagamo nov popravnici izpit.

Pobudo za zgodovinsko proučevanje, brez tabujev in sramu, kritično in samokritično, pa tudi s ponosom za prehajanje pot in dosežene rezultate, strahotne žrtve in nečloveška junaštva, epohalne zablode in velika spoznanja, je dalo vodstvo tržaške federacije KPI sredi sedemdesetih let, njegova duša pa je bil tedanji sekretar Claudio Tonel, ki ni odnehal celo desetletje in je vztrajal, da se morajo naša spoznanja in razmišljanja podružbljati, postati bogastvo celotne tržaške družbe. In tako so skupine mladih in starejših tovarišev, brez generacijskih konfliktov, poletje za poletjem romali v vročo toskansko Cascino in v tej «oazi» presedeli za debatno mizo ure, dneve, tedne. Sad tega kolektivnega razmišljanja so knjige o zgodovini tržaških komunistov. Tonelu je deloma uspelo pritegniti v to razpravo tudi izobražence iz drugih taborov, žal pa mu ni uspelo, da bi tako zgodovinsko raziskavo (za spoznanje preteklosti, ki je nauk za bodočnost) spodbudil tudi pri drugih komponentah tržaške družbe.

Plod teh razmišljanj in sprotnega zbiranja kopice gradiva, ki bo še kako pomembno za bodoče zgodovinarje, je serija knjig, med katerimi je zadnja zares samo Tonelova. V njej je Tonel, po spominu in dokumentarnem gradivu, obnovil odnos med «vrhom» KPI in Trstom, ki je in ostane veliko politično vprašanje tudi danes. Najbrž ni naključje, če širjenje Tonelove knjige sovпада s ponovno predstavitvijo resolucije o tržaških vprašanjih v parlamentu. Podobno pobudo sta izpeljala svoj čas To-

nel in rajni Berlinguer, sedaj pa jo je povzel njegov naslednik Natta.

Knjiga je napisana z nedvomno angažiranostjo in čustveno, vendar tudi dokumentirano. Ponekod je celo preveč citatov, ko bi zadostovalo Tonelovo pričevanje, saj je tekoče in mestoma celo literarno prevzema bralca, kateremu skuša in tudi uspe prikazati duh časa in razmere, v katerih so tržaški komunisti vodili svoj boj za drugačne perspektive in demokratični preokret, za «svet brez sovraštva».

Tonelova zasluga je vsekakor tudi v tem, da nudi bralcu (od zahtevnega proučevalca zgodovine do površnega dijakca, od aktivista KPI do pripadnika drugim političnim gibanjem, ki se želi objektivno soočiti s to stvarnostjo), predvsem neobdelano gradivo za oceno.

Žal nam je le, da v knjigi (vendar to ni bil njen namen) ni obravnavano prvo obdobje zgodovine KPI, od ustanovitve leta 1921 dalje. Zanimivi bi bili vsekakor podatki o odnosih, naprimer, med Gramscijem in Trstom. O tem nekaj vemo, vendar ne vsi in ne vse. Prav tako bi bilo koristno proučiti gradivo (če ga je kaj) o mednarodnih stikih in odmevih «tržaškega vprašanja», pa ne sa-

mo po drugi vojni. Končno bi bilo zelo zanimivo zbrati gradivo o mednarodni dejavnosti KPI STO-ja, ko je samostojno sodelovala v mednarodnem delavskem gibanju in pošiljala svoje delegacije v Moskvo, Peking, Prago in druga središča.

Ob skorajšnji 40-letnici kominforma bi vsekakor bila zaslužna tudi resna študijska pobuda, ki naj prouči vse aspekte (ne samo najbolj vidne in znane) razkola v delavskem gibanju naše dežele in si pri tem ne postavlja politične naloge opravičevanja ali iskanja krivd. Konec koncev je politična sodobnost o tem že izrekla nepreklicno sodbo. Gre torej za nadaljevanje naporov, ki jih je sam Tonel v zadnjih letih usmeril v ustvarjalno sodelovanje tržaških, slovenskih in hrvaških zgodovinarjev. Pri tem je naletel na časovno pogojene težave, ki pa jih najnovejši razvoj dogodkov, predvsem v Jugoslaviji, kjer drug za drugim padajo tabuji in so le redke «prepovedane teme», že krepko premostil.

Tonel ima torej pred seboj še veliko dela, če se mu bo hotel posvetiti tako, kot doslej: s srcem in umom, poštenostjo in zdravo pametjo. Upati je, da bo naletel pri tem na vsestransko pomoč.

Stojan Spetjč

Vsederžavna konferenca učnega osebja

Šola je končno v središču pozornosti

Priklicati pozornost nase je v današnji Italiji očitno velik problem ne le za manjšino, temveč tudi za ustanove, ki so osnova družbe, kot je nedvomno šola. Letos se na široko govori o dvajseti obletnici študentskega upora, toda včasih se pozablja, da je tisti upor nastal v prvi vrsti iz protesta do šolske ureditve, ki ni več odgovarjala potrebam družbe. In v teh dvajsetih letih se ta ureditev ni spremenila. Tokrat je na vrsti upor profesorjev (takratnih študentov?), ki so posegli po sredstvih, o vmešnosti katerih se lahko tudi razpravlja, da bi le razbili tisto odejo mlačnosti, v katero so probleme šole zavili v vseh teh letih. Kdo jo je zavil? Iste sile, ki si prizadevajo, da bi se čimbolj zmanjšalo vse državne usluge, od pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja naprej. V sodobni družbi je namreč nepojmljivo, da se tako zapostavlja sektor izobrazbe. In se v resnici tudi to ne dogaja, saj je vedno več privatnih šol in raznovrstnih tečajev, ki nudijo najvišje kvalifi-

kacije. Večinoma te šole sodelujejo z velikimi podjetji, ki diplomiranim nato zagotovijo zaposlitev. V krizi je torej le državna šola, tista, do katere imamo pravico vsi, medtem ko privatni sektor zopet pridobiva mastne dobičke od premožnejših slojev in tudi od revnejših, ki želijo svojim otrokom zagotoviti resno pripravo in torej možnost za zaposlitev.

To so nekatere od težav za peto vsederžavno konferenco komunistov ki so zaposleni na področju vzgoje. Konferenca je bila v Rimu prejšnji konec tedna. Na njej so še enkrat podčrtali, da ni mogoče sprejeti kot dejstvo, da so učitelji in profesorji med najslabše plačanimi kategorijami v javni upravi, da to spreminja tako važno poslanstvo v pribežališče ljudi, ki se drugot niso znali uveljaviti, da se reforme osnovnega in srednjega šolstva ni še izvedlo in s tem seznamom odprtih vprašanj bi lahko nadaljevali v nedogled.

Naši razgledi, 8. aprila 1988

Večjezičnost v pedagoški praksi

*Na jezikovno mešanih območjih
je svoboden človek tisti, ki je
gospodar obeh jezikov*

Rosanna Tul Wehrenfennig

Učenci v starosti od šestega do enajstega leta, ki obiskujejo državno osnovno šolo s slovenskim učnim jezikom v zamejstvu (v Tržaški pokrajini), izhajajo iz različnih jezikovnih okolij. Razpolagajo z dokaj razvejeno paleto vrst in zvrsti jezika. Tržaški jezikovni prostor oblikujeta dvojezičnost in diglosija. Odnos govorca do jezika dobi z diglosijo socialni aspekt, dvojezičnost ali bilingvizem pa ostaja intimni, osebni odnos do jezika. Kombinacija teh treh elementov je različna pri posameznem govorcu. Za Slovenca v zamejstvu pa je značilno, da obvlada vsaj eno zvrst iz obeh jezikovnih sistemov – slovenskega in italijanskega. Govori na primer v slovenskem in italijanskem narečju. Večinoma pa obvladajo Slovenci v zamejstvu slovensko narečje in slovenski pogovorni jezik ter italijansko narečje in italijanski pogovorni jezik. Sestava teh jezikovnih elementov je različna pri posamezniku. To velja tudi za šoloobvezne otroke. Pri otrocih pa italijanščina večkrat ni le jezik širšega okolja, ampak tudi ožjega, domačega.

Uporabniki zamejskih slovenskih šol že dolgo niso več samo otroci izključno slovenskih družin, ampak v vedno večji meri sinovi in hčere jezikovno mešanih zvez. To vpliva tudi na jezik, ki ga učenci obvladajo kot prvi jezik.

Nekoč je bil prvi jezik, ki so ga otroci osvojili, slovensko narečje. V šoli so se srečali s knjižno slovenščino in slovenskim pogovornim jezikom. Italijansko narečje so obvladali le deloma, večinoma pasivno. Slovensko narečje posebno v mestni okolici in vaseh je bilo osnovno sporočevalno sredstvo, iz tega je izhajalo tudi delo v šoli in se je na tej podlagi izoblikovala čedalje višja oblika slovenščine do knjižno-zborne slovenščine. Diasistem slovenskega jezika je bil popolnejši od italijanskega.

Danes večinoma ni več tako. Bogato slovensko narečje, v katerem naj bi se odvijalo sproščanje v družini, v vaškem življenju, v igri in prijateljskih družabnih stikih, izgublja svojo vitalnost. Danes učenci do vstopa v šolo aktivno in pasivno obvladajo več »jezikov«, imajo širšo sporočevalno kompetenco. Sporazu-

mevajo se s sogovornikom, ki govori eno ali drugo zvrst jezika iz dveh sistemov, ali ga vsaj razumejo.

Jezik je sredstvo za sporočanje, kdor se torej lahko sporazume z več ljudmi, je glede komunikacije na boljšem. V šoli je predvsem pomembna kakovost jezikovnega sporočanja. V primerjavi s starejšimi generacijami so današnji šoloobvezni učenci glede kvalitete slovenskega jezika na slabšem. Vzrokov za to je več: jezik se spreminja, je pod nenehnim vplivom italijanskih televizijskih in radijskih oddaj. Splošno gledano pa je vse manj sporočevalnih priložnosti, pogovarjamo se manj, ne vzamemo si časa, da bi skrbeli in gojili bogat in lep jezik.

Ob vstopu v šolo si je šestleten otrok ob vzoru domačih že izoblikoval svoj jezik. Psihološko je zrel, da se opismeni. V šoli se sreča z novimi jezikovnimi modeli sošolcev in učitelja. Primarni model pa ostaja pri otroku govorica, ki jo uporabljajo domači. Govorno obnašanje staršev in drugih družinskih članov je za otroka poglobitega pomena, s to govorico se otrok istoveti. Če je pri odraslem človeku pomanjkanje pogovora psihološka – čustvena izguba, pri otroku pomeni še jezikovno praznino – osiromašenje. Majhen otrok ima velik jezikovni potencial, ki pa žal ostaja večinoma neizrabljen. Otroci sprejemajo veliko jezikovnih dražljajev, poslušajo, odrasli pa jim z našim življenjskim ritmom dajemo premalo priložnosti in spodbudnih okoliščin, da bi se jezikovno izražali, da bi bili jezikovno ustvarjalni. Tudi s sovrstniki se otrok igra tako, da posnema junake z ekrana, ki pa se ne odlikujejo po dobrem, lepem jeziku.

Vedno manj je otrok, ki razpolga z bogato besedno zakladnico v živem narečju. Pogosto je učenčevo ustno sporočanje skopo, utilitaristično, ni dovolj ustvarjalno, je šablonsko in plitvo. V zamejski šoli se s tem nenehno srečujemo. Naloga šole pa je, da nudi učencem toliko vaje, da si izostrijo sporočevalne sposobnosti, da bodo kos vsakemu sporočevalnemu položaju. V šoli pa se začne na jezikovni osnovi, ki jo otrok že ima iz predšolske dobe. Večkrat otrok ni kos tudi preprostim govornim položajem. S težavo se izraža, okrnjeno besedišče otežuje sporočanje. Taki otroci imajo pogosto težave pri šolskem delu. Od njih zahtevamo, da se opismenijo, berejo in pišejo v obeh jezikih, vse ob zelo skromnem govoru. Mislim, da je v tem razlog poznejših šolskih neuspehov. Razvijati bi bilo treba najprej govorne sposobnosti učencev, le trden govor je lahko temelj za delo in učenje v šoli. Seveda se tu učitelj sooča s časovno stisko in zahtevami učnega načrta. Z novimi učnimi programi, ki stopajo to šolsko leto v veljavo za italijansko osnovno šolo, torej tudi za manjšinsko šolo s slovenskim učnim jezikom v Italiji, ki upoštevajo pomen ustnega sporočanja in veččega poslušanja, se bo morda odtehtala krivica, storjena ustenemu izražanju v šoli, kjer se praviloma posveča več pozornosti pisnemu sporočanju. V razredih slovenskih manjšinskih osnovnih šol v Italiji, ki žal res štejejo malo učencev, pa je dana možnost za prosto, sproščeno, a voden in načrtovano ustno sporočanje.

Učenci so pri ustnem sporočanju bolj sproščeni kot pri pisnem. Spontanost in čustveni odnos do tega, kar bi radi povedali, privede učence do manjše kontrole nad izgovorjenim. Učitelj kmalu ugotovi, katere so prednosti in pomanjkljivosti otrokovega govora. Težje učitelj te pomanjkljivosti odpravi. Ne sme nastopati odklonilno ali s prekinjanjem in popravljanjem takrat, ko učenec še govori. Tak učiteljev nastop otroka zamori, odzame mu željo in veselej do sporočanja.

Skromno besedišče je eden izmed vidikov slovenskih zamejskih osnovnošolcev. Otroci, pa tudi odrasli, pri vsakodnevem sporočanju uporabljamo omejeno število besed. S temi besedami operiramo tako, da vse povemo in razumemo. Učenec se v šoli sreča s novimi izrazi, po razlagi jih dojame, kdaj pa kdaj jih tudi uporabi, posebno ko piše, a jih ne osvoji popolnoma. Te besede ostanejo papirnate, le za šolsko rabo. V govoru otroku večkrat zmanjka ustrezen izraz, ker ga večinoma nima v narečni obliki, si ga izposodi iz italijanščine, ker pa sogovornik ali govorni položaj zahtevata sporočanje v slovenščini, otrok izposojenko posloveni preprosto tako, da ji doda slovensko končnico. Tudi pri italijanskem pouku počenja učenec podobno, čeprav v manjši meri, raje vpraša za prevod neznane besede, oziroma besede, ki se je v trenutku sporočanja ne more spomniti. Pri vseh učencih in ne samo pri otrocih, ki jim je italijanščina prvi ali drugi jezik domačega okolja, opazamo interference iz italijanščine v slovenščino. V govoru večjezičnega govorca prihaja do pogostih interferenc, te so posledica njegove domačnosti z drugim jezikom. Na samo interferenco vpliva: obvladovanje jezika, njegove rabe, čustveni odnos do jezika, pa tudi ugled, ki ga jezik ima v družbi.

V šoli pri pouku učenci sprašujejo po prevodu besed zdaj v italijanščino zdaj v slovenščino. Občutek, ki ga imam pri tem je, da so učenci večji del časa zaposleni s prevajanjem v ta ali oni jezik. Skratka, ko govorijo in pišejo v slovenščini, ne mislijo slovensko in ko govorijo in pišejo italijansko, ne mislijo v italijanščini. Kaže, da skušajo razviti neko vmesno jezikovno in miselno strukturo med slovenskim in italijanskim jezikom, ki pa ni ne eno ne drugo. Izdaja jih pomanjkanje besed, iskanje pravega izraza. Na otrokovo iskanje razredna skupnost reagira s ponavljanjem, dopolnjevanjem. Otrok ponujeno besedo sprejme, a je ne obdrži. Taki posegi so le popraviljanje površinskega jezika. Otrok popravek sprejme, uporabi točen izraz, čez čas pa bo ponovno iskal prav isto besedo.

Učitelji lahko popravljamo in dopolnjujemo le to, kar učenci povedo ali napišejo, do globlje strukture, do jedra jezika, ne sežemo, ker tja preprosto ne moremo. Pomanjkljivosti globljega jezika lahko popravljajo in dopolnjujejo le učenci sami. To pa zmorejo le, če so

psihološko zreli, da se napake v strukturi zavedajo. V vsakodnevni praksi ugotavljamo, da naši popravki ne zaležejo. Zaman je pričakovati, da bo učenec odpravil napako samo zato, ker smo ga opozorili nanjo ali ker je za nami ponovil ali zapisal pravilno obliko. Popraviti ga seveda moramo, dati pa mu mormo tudi čas, da podzavestno obdela in predela svojo jezikovno strukturo tako, da jo izpopolni. Dokler ta proces ni končan, se bo napaka pojavljala. Napaka nas torej opozarja, da je proces še v razvoju. Jezikovni razvoj pa je individualen in ima različen tempo pri posameznem učencu.

Govorni model staršev je zelo pomemben še posebno v jezikovno mešanih družinah. V takih družinah naj bi veljalo pravilo, da se vsak družinski član z otrokom pogovarja v svojem materinem jeziku. Seveda je vprašanje materinščine v jezikovno mešani družini odprto vprašanje. Saj imajo otroci mešanih zakonov jezik matere, pa tudi jezika očeta. Oba jezika bi si morala biti enakovredna. Tudi v šoli so ti otroci jezikovno enakovredni drugim. Enim je prvi jezik slovenščina, drugim italijanščina. Vsi otroci imajo materin in očetov jezik. Če sta si enaka, je dobro, če pa sta si različna, je tudi prav. Otroci niso obremenjeni s problemom identitete tako, kot jo doživljajo odrasli. Vsi zamejski Slovenci so dvojezični, vsak je po svoje dvojezičen, saj prave stodostne dvojezičnosti ni. Svojim otrokom smo dolžni doslednosti, tudi jezikovne. Zato je prav uveljavljati pravilo, da z otrokom od rojstva naprej vsak družinski član govori v svojem jeziku, ne glede na zvrst ali sistem. Otroka to ne bo zmedlo, nasprotno, osebo bo istovetil z jezikom. V družinskem okolju bo po naravni poti pridobil toliko jezikovne sposobnosti, da bo kos vsakemu govornemu položaju, ki mu ga ponuja širša okolica. Če otroku odvzamemo eno ali več zvrsti enega ali drugega jezika, misleč, da mu tako olajšamo življenje, ga samo prikrajšamo za bogato, živo govorico. Saj ni res, da ga tako psihološko bremenimo. Upala bi si dodati, da ima večjo možnost komunikacije, kar je za socializacijo pomembno.

Naloga vseh, okolja in šole, pa je vzgojiti človeka, ki je gospodar svojega jezika, kajti le kdor je gospodar jezika, je svoboden človek. Na jezikovno mešanih območjih bi kazalo dodati, da je svoboden človek, kdor je gospodar obeh jezikov.

Branimo tržaško industrijo. Preprečimo zaprtje Škedenjske železarne AIT

Milan Kučan

V socialistični in samoupravni razvojni zalet ali stagnacijo

Na tem svečanem zboru (ob 40-letnici delovne organizacije Slovenijales trgovina, op. ur.), namenjenem proslavljanju razvojnih uspehov enega naših, v Jugoslaviji in v svetu znanih delovnih kolektivov, ne želim ponavljati napake, ki postaja k sreči obče znana resnica, da namreč ni mogoče razvijati novih kvalitativnih socializma in združevati ustvarjalnih sil družbe na negativnem programu, na preganjavi manj govornenja proti čemu, v zadnjem času pa tudi proti komu, vse smo. Pa vendarle ni mogoče zamolčati, da ne moremo podpreti tekoče gospodarske in razvojne politike, kakršno že dalj časa imamo, ker bistveno nasprotuje našim spoznanjem in izpovedanim opredelitvam in tudi svojim lastnim ciljem, ker ne vodi k izhodu iz krize v prodoru v nov socialistični in samoupravni razvojni zalet, ampak v stagnacijo, preživetje in siromašenje. Konec decembra so pred nevarnostjo njenega odstopanja svarile tudi naše ocene, denimo v skupščini SRS in na centralnem komiteju ZKS, pa tudi številna mnenja strokovnjakov. Rezultati gospodarjenja v zadnjih letih to našo skepsu utemeljujejo in potrjujejo.

Usodo gospodarstva bolj kot kdaj koli doslej krojijo administrativni ukrepi. Merila gospodarjenja so zamegljena, parametri izkrivljeni.

Proizvodnja pada; in ta čas najmočnejše v Sloveniji. Nova metodologija izračunavanja družbenega proizvoda je povzročila enormen porast prispevkov ozdov za sklad federacije za kreditiranje hitrejšega razvoja manj razvitih republik in SAP Kosovo, ki zajema okrog 30 odstotkov sicer skromne akumulacije vse bolj obubožanega slovenskega združenega dela. Razumljivo je, da takšne okoliščine ne silijo gospodarstva v kakovostno prestrukturiranje, v osvajanje novih razvojnih programov, pač pa v kratkoročno ukrepanje za preživetje. Med delavci raste nezadovoljstvo, med poslovodnimi delavci utrujenost in naveličanost nad neprestanim in skokovitim spreminjanjem pogojev gospodarjenja, ki v glavnem ne spodbujajo ustvarjalnosti in ne nagrajujejo uspešnosti in gospodarnosti v poslovanju in upravljanju z družbeno lastnino.

Preteklo in to leto je izrazito obdobje administrativnih intervencij. Te so gospodarstvo spravile v izjemno veliko odvisnost od organov države, ga izčrpale, obubožale, med republikami pa ustvarile nova prelivanja in konflikte. Znova so ustvarjene možnosti za prerazdeljevanje dohodka s pristojnostmi zveznih organov. Ustvaril jih je pritisk nesposobnega dela gospodarstva ter republik in pokrajin, ki se čutijo zanj odgovorne, pa tudi popustljiva in zavestna dolgoletna usmeritev zveznih organov, ki vidi rešitve v nesistemskih bližnjicah in se zato giblje na robu spoštovanja temeljnih rešitev naše federativne ureditve.

Izhajajoč iz Marxove krilatice, da z družbo vlada tisti, ki odloča o presežnem delu, je na podlagi takšne usmeritve logičen samo sklep, da je cilj prerazdelitve družbenoekonomske moči, ki dominantno pozicijo v razširjeni reprodukciji ne daje delovnim ljudem naroda oz. republike, v bistvu centralizacija te moči v državnem aparatu zvezne administracije. Ni mogoče reči drugače, kot da gre pri tem za bistvena in usodna vprašanja jugoslovanskega koncepta federativne države, za osnove urejanja mednacionalnih odnosov v njej in tudi za položaj SR Slovenije.

Odlepiti ZK od gospodarskih odločitev je sedaj več kot nuja. Njej ostaja široko polje usmerjanja družbenega razvoja v smeri razvitega socializma. Ta razvoj pa zahteva spreminjanje materialnih razmer in pogojev, vendar ob upoštevanju tistega, za kar smo se načelno že zdavnaj odločili, da naj materialne odločitve sprejemajo proizvajalci sami, ker sami nosijo njihove posledice, v razmerah odprte družbe in odprtega trga, ki kot kriterija dajeta odgovore o smiselnosti ali nesmiselnosti njihovih poslovnih in razvojnih odločitev. Niso stvar ZK materialne odločitve.

Naše sistemsko izhodišče je položaj človeka v proizvodnji, zasnovan na pravici dela z družbenimi sredstvi. Toda normirali smo ga tako podrobno, da je ta pravica in s tem iniciativa človeka delati z družbenimi in zasebnimi sredstvi, v gori predpisov, odvisna od vodje uprav.

Osnovna smer zakonodajne iniciative nosilcev ekonomske politike mora zato biti deregulacija. Ne golo zmanjševanje enormne količine predpisov, ampak bistveno novo kvalitativno razmerje med državo in gospodarstvom. Ne glede na vso dobro voljo ne bo pravih sprememb glede krepitve tržnega gospodarjenja in racionalnega obnašanja, če bomo s predpisi poskušali regulirati in normirati vse aspekte delovanja tržišča.

Ne more biti uspešnega razvoja samoupravljanja brez uspešno opravljenih funkcij ekonomske regulative države. A omejenih na zoženo področje klasičnih funkcij, določenih z ustavo, ki ne morejo motiti osnovnih tokov materialne reprodukcije in posegati v konkretne materialne odločitve. Država mora nasploh v svojih funkcijah postati sodobna, ustvarjalna in kompetentna. Postati mora pravna država, osvobojena političnega in partijskega voluntarizma. Samo takšna je lahko garant demokratičnega, socialističnega samoupravnega razvoja.

Darovi in prispevki

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela darovali tovariši:
Alojz Škerk iz Trnovce 14.000 lir, Marija Škerk iz Trnovce 4.000 lir, Srečko Grobiša iz Nabrežine kamnolomi 9.000 lir, Vida Gerlanc Menucci 14.000 lir.

Kulturno
Društvo

«Fran Venturini»

Domjo, 227

V. OBMEJNO
SREČANJE

«GLAS HARMONIKE»

Kulturni center

«Anton Ukmar - Miro»

pri Domju

v nedeljo 1. maja ob 14.30 uri

Milost v Južnoafriški republiki

